

Plukovník PhDr. Karel Jícha

K VOJENSKÉ DOKTRÍNĚ ČSFR

Současná vojenská doktrína ČSFR vznikala a byla přijata v podmínkách vlivu a působení mezinárodně politických i vnitropolitických, z historického hlediska převratných revolučních událostí. Šlo o procesy rozpadu tzv. socialistické soustavy představované strukturami ze Rady vzájemné hospodářské pomoci a Varšavské smlouvy. Vnitropoliticky došlo v těchto zemích ke zhroucení jejich nedemokratických režimů, fungujících pod totalitním působením komunistických stran.

Československá armáda byla tímto procesem výrazně zasažena. Objektivně vzato, v tomto procesu nesehrála roli pasivního subjektu ani odpolitizované instituce. Její lidský potenciál zejména velitelský sbor, byl v minulosti velmi vzděláván a vojensko-odborně dobře připraven. Narůstající revoluční situaci, jakož i revoluční události roku 1989 však politicky nezvládl, a ti přesto, že po řadu let si mohl být vědom nefunkčnosti socialistického systému a nazrání historicky zlomové události - pádu totalitního režimu (1985 - od nástupu tzv. perestrojky).

Nikoli neoprávněně se armáda dostávala, právě z těchto důvodů, do popředí pozornosti představitelů porevoluční politické moci. Všechny otázky mající vztah k armádě byly akce lerovány veřejností, tiskem a komunikačními prostředky od samého počátku revolučních přeměn a transformace společnosti. Mezi nimi se staly předmětem zájmu zejména problémy související s formulováním nové vojenské doktríny.

Je třeba přiznat, že jednou z hlavních příčin, která vedla novou politickou reprezentaci ke zpracování vojenské doktríny, byl problém kontroly ozbrojených sil, obavy z nich, ovládnutí ozbrojené moci. Problematika moci politické nad ozbrojenou mocí, kontrola nad ní, vliv na ni ze stran politických sil, byla vždy v dějinách jakýchkoli společností a politických režimů středem pozornosti, natož bezprostředně v dobách revolučních zvratů. Nelze nevidět, že její obsah, pojetí, ale i základní realizační opatření k přestavbě ozbrojených sil, byly poznamenány objektivními i subjektivními, konkrétně - historickými determinanty doby, za které vznikaly:

- stavem připravenosti analyticky-koncepčně pojmut nové faktory bezpečnostního systému do návrhu ze strany podléhajících se vojenských i politických subjektů,

- úrovní poznání a využití nových poznatků a tendencí prognostického myšlení zpracovateli návrhu z řad armády,

- stavem obdobné úrovně připravenosti ke zpracování návrhu tak, jak se projevil u oponentů a korektorů z nastoupivších politiků, v některých případech i dřívějších vojáků,

- nemohly být také analyticky zcela postiženy takové události, jako rychlý rozpad SSSR, "zrušení" bipolarity bezpečnostního systému, vojenské aspekty dramatických událostí v Jugoslávii, války u Perského zálivu,

- nemohly být zvládnuty rodící se problémy dané působením tlaku na hledání nových východisek pro bezpečnostní systém Evropy,

- její geopolitický Středovýchod, zejména z hlediska vzniku bezpečnostně systémového vakua v tomto prostoru.

Přestože vypracování a přijetí vojenské doktríny bylo velmi prospěšné, nelze nevidět, že má některé nedostatky, které ji jako právní dokument oslabují:

● Především by mělo být definováno postavení a poslání ozbrojených sil v demokratické společnosti, v politické organizaci a politickém systému.

● Jednoznačně by mělo být vyjádřeno, že armáda je nástrojem politické moci - státu, použitelným k realizaci jeho vojenské politiky, a že to platí i v demokracii.

● Měly by být vymezeny a definovány pojmy i odvozeny principy, týkající se odpolitizované na rozdíl od zpolitizované armády, podstaty nadstranickosti.

● Přesně by měl být vymezen vztah armády ke státu (politické moci) a občanské společnosti (lidu, občanům, národům).

● Dalším problémem je vymezení základních i dílčích funkcí armády, jejich přesné vyjádření ve smyslu vnější a vnitřní funkce.

● Přesněji by měly být definovány funkční vztahy armády (pokud jde o její vedení a řízení) k jednotlivým nejvyšším prvkům politické moci (prezidentovi, vládě, parlamentu) ve smyslu horizontálního rozměru dělby moci mezi zákonodárnou, výkonnou a soudní mocí.

● Dále by měl být vymezen princip politické kontroly nad armádou, a to při uplatnění systémového přístupu, se zřetelem k existenci nesterilných prvků mocenskopolitické plurality (center politické moci).

Toto jsou jen některé zásadní otázky, které by měla vojenská doktrína obsahovat. Jejich ujasnění a vymezení by mohlo pozitivně ovlivnit její teoretickou, metodologickou, ale i styli-zační úroveň, odstranit v některých případech sémantickou vágnost.

Se zřetelem k některým uvedeným determinantám, ale i novým teoretickometodologickým poznámkám a poznatkům, dějinným událostem, získaným praktickým zkušenostem, faktickému rozbití mezinárodněpolitického statusu quo, dalo se očekávat, že postupně bude nastolována otázka - zda stávající vojenská doktrína ČSFR je na úrovni předpokládaného stavu poznání a potřeb mezinárodní politiky a nového postavení ČSFR. Zda změny soudobých mezinárodně politických vztahů a postavení ČSFR by se neměly výrazněji projevit v nově se koncipující vojenské politice státu; jestli vojenská doktrína odpovídá procesům transformace bezpečnostní politiky, k nimž v Evropě a ve světě dochází.

Z výše naznačených i následně uvedených důvodů lze vyslovit názor, že vojenská doktrína ČSFR, některé její teze, jakož i její realizační opatření, by mohly být podrobeny pozitivní sociálně kritické analýze. Lze vyslovit hypotetický předpoklad, že pokud nebude nově zpracována, může být modifikována či korigována se zvýrazněním specifických úloh i s vymezením nových možností rozvoje bezpečnostního systému ČSFR.

Vypracování vojenské doktríny suverenního státu ČSFR je značným přínosem, neboť bylo vedeno úsilím precizovat současné úkoly ČSFR ve sféře budování bezpečnostního systému a její armády na zásadách demokratického vojska. Přesto lze vyslovit přesvědčení, že k jejímu obsahu i textu bude třeba se s odstupem doby vrátit.

Za pokus ba mělo stát blíže vymezit princip "z úměrnosti ozbrojených sil potřebám rozumné obranné dostatečnosti v kontextu vytvářejícího se evropského bezpečnostního systému".

Lze si položit otázku - co tento princip konkrétně znamená pro ČSFR. Jakých racionálních analýz, použitých metod a objektivních propočtů a algoritmů bylo při jeho stanovení použito. Uvažujeme-li v dimenzích našich reálných možností, můžeme si spočítat, jaký máme tlakový koeficient obrany státu (počet obyvatelstva našeho státu ku počtu obyvatel států s námi sousedících). Ten je pro nás velmi nepříznivý. Dále víme, čím může být naše armáda vyzbrojena (druhy a počty zbraní) na základě dohody KBSB (viz Mezinárodní politika č. 12/1991, str. 11 - tabulka). Zcela určitě lze z porovnání odvodit, zda naše obranné možnosti jsou opravdu dostatečné, reálné, nereálné, nedostatečné, prostě nějak relativně změřené. Již nyní můžeme říci, že z geopolitického hlediska, s ohledem na nepříznivý tlakový koeficient obrany ČSFR je jakákoli "úměrnost ozbrojených sil", bez koaliční alianční či mezinárodními garancemi zaručené bezpečnosti našeho státu státy jinými, jen málo "rozumně dostatečná".

Přesto je nutné vymezit principy nejen definovat, ale i blíže vysvětlit jejich obsa podstatu.

Podobně by bylo možné upozornit na další principy, teze, pojmy uvedené v textu vojensk doktríny, které by si zasloužily zpřesnění a výklad. Např. pojmy: efektivní obrana, přiměřen obranná síla státu, efektivní obranné zbraňové systémy, profesionální armáda, poloprofesionální, profesionalizace armády atd.

Stojí za zvážení, zda formulace "...příprava válčiště...", "široký manévř druhými sledy", jako i "rozmístění základních zásob, techniky a tylových zařízení" odpovídají soudobým reálným možnostem vedení bojů na teritoriu ČSFR; zda neodpovídají spíše - dnes možno říci - minulým představám o válkách vedených frontovými seskupeními a na široké frontě.

Spolu s tím stojí však za uvážení doplnit text vojenské doktríny o principy a teze, kterým v něm chybí:

- připojení se ČSFR k zásadám humanitárního práva válečného a jejich závaznosti pro naši armádu,
- vymezení vztahu armády k instituci Rada obrany státu,
- vztahy k republikovým parlamentům a vládám,
- lze vymezit i vztah mezi armádou a institucí Generální inspekce,
- měl by být definován a vymezen Bezpečnostní systém ČSFR, poslání a postavení armády v něm,
- vyjádřit princip - armáda jako státotvorný prvek, atribut státnosti a znak suverenity státu,
- podstatně precizněji formulovat občanský princip práva na obranu i odpovědnosti za obranu,

● stejně tak by měl být uveden princip - vůdčí politická idea armády ČSFR opírající se o všelidské hodnoty a ideje - základ sjednocování nehomogenní sociální struktury naší armády, zdroj vědomého vnímání a ztotožnění se se základní ideou naší státnosti.

Bylo by velkou ztrátou pro smysluplný rozvoj úvah o naší státnosti, o úloze armády v tomto procesu, kdyby nebyly "vytěženy" inspirativní myšlenky našich velikánů o demokratické armádě - Masaryka, Beneše, Machara i Štefánika.

Nabízí se dále možnost adekvátního využití postavení naší země v Evropě na základě analýzy změn a poznání nových determinant eventuelního budoucího vývoje i reálnosti rodících se úvah o potřebě koncipování našeho bezpečnostního systému Evropy i ČSFR. Jde o ujasnění si základních problémů vyplývajících z kvalitativních změn v pojetí vztahu ozbrojené síly - armáda a transformující se demokratická společnost. Není vyloučeno, že jisté problémy mohou vyplynout z nových realit, týkajících se státotvorného uspořádání ČSFR, a tím i její armády. Jde zejména o některé následující otázky ČSFR a bezpečnostní systém Evropy; geopolitická dimenze světového bezpečnostního systému a naše místo i vztah k němu; transformační procesy a tendence vývoje proměnných veličin ozbrojených sil vztahujících se ke stanovení typu společnosti ve vztahu k její připravenosti na válku; problémů vnitřní výstavby či přestavby organizačních struktur i pojetí vnitřního fungování armády.

Rozvoj vojenské politiky a vojenské doktríny předpokládá reagovat na prudké dynamické mezinárodní politické změny ve světě i v Evropě, na vývoj vlastního vojenskoteoretického bezpečnostně systémového myšlení a soustavného využívání jeho poznatků. Je možné vyslovit názor, že v ČSFR na úrovni nejvyšších center politické moci (FS, prezident, vláda) není stále ještě dostatečně vyžadována, využívána ani komunikována vojenskopolitická věda a aplikovány její výsledky.

Z obsahu i textu vojenské doktríny je patrné, že při jejím koncipování se prosadil "parlamentokratický" přístup, a to v té podobě, že federální shromáždění rozhoduje o použití ozbrojených sil, že kontroluje realizaci vojenské doktríny. Výrazně je utlumena, není zmíněna, funkce prezidenta jako nejvyššího velitele. Úloha vlády je deklarována spíše v dimenzi

enskotechnické a realizační. Tento přístup je v podstatě narušením rovnováhy plurality či uplatňované nestejnorodými prvky politického systému (prezident, vláda, parlament), teoretického hlediska jde o uplatnění substančního myšlení, přístupu a řešení na úrovni systému, což konečnou znamená apriorní nadřazení jednoho z prvků systému oproti prvkům ostatním.

Dosavadní některé znaky voluntarismu a holého pragmatismu při realizaci doktríny způsobí, že nebyly v odpovídajícím a potřebném rozsahu fundovaně rozvíjeny různé atributy jenské politiky státu. Nemělo by se nám v zahraničně politické orientaci stávat, že nejdříve dříve vyjadřovat představy o zrušení NATO, poté šířit myšlenky o jeho nové smysluplnější transformaci a naposledy usilovat o vlastní členství v něm za okolností citlivého "dávání nám vědomí", že "prolamujeme zavřené vstupní dveře".

Přirozeně, že ze strany nejvyšších politickomocenských subjektů došlo k řešení tučnějších a zřejmě důležitějších politických problémů, samozřejmě pod vlivem značné koncentrace a kumulace naléhavějších potřeb společnosti. Pod tímto tlakem řešení problémů tahu armády i společnosti - posunulo se a soustředilo spíše na mikroproblémy vnitroarmádní záležitosti než na zvládání makroprocesů transformace ozbrojených sil celého bezpečnostního systému státu, na využívání úlohy a místa vojenské politiky i strategie v politice vůbec. Jako ve veškeré porevoluční společenské politice promítá se negativně efekt politologických přístupů, je tomu tak i v případě vojenské politologické vědy. Nelze než konstatovat, že na úrovni FMO v odpovídající míře nevznikaly a nebyly prosazovány do politických center nové impulsy, podněty, iniciativy, které mohly najít svůj průmět do vnitropolitické, vojenské, a konečnou i do zahraniční politiky.

Např. realizaci opatření k přestavbě ozbrojených sil ČSFR v duchu principů vojenské doktríny nelze si dost dobře představit bez aktivizování lidského činitele armády, zejména bez angažovaného vztahu vojáků z povolání. Realizace vojenské doktríny v ČSFR znamená dočasně podřídit se na odzbrojovacích procesech v Evropě. Jde o snižování počtu ozbrojených sil, snižování počtu bojové techniky a výzbroje, ale i konverzi zbrojního průmyslu. Všechny tyto procesy se dotýkají zejména vojáků z povolání - občanů v uniformě. Realizace naší vojenské doktríny je doprovázena řadou sociálních otázek, obav, nervozity, sociálního apatie. Tyto jevy, které budou narůstat, nelze pozitivně zvládat bez kvalifikovaných přístupů parlamentů a vlád. Bylo by proto jedině prospěšné, a praxe to již prokázala při projednávání otázek sociálního řízení v armádě v obranných a bezpečnostních výborech FS, že i náš parlament by měl hledat cesty k tomu, jak si vytvořit poradní instituci z vojáků z povolání, ale v záloze, schopnou vystupovat z pozic vojenské veřejnosti před parlamentními výbory. Jde o vliv při rozhodování o sociálních, občanských a kulturních právech vojáků, ale i o řešení problémů přestavby armády.

Dosud je reálnou skutečností, že ochrana některých občanských práv a sociálních jistot není v institucionální podobě dostatečně hájena či prosazována.

Zatím převládá stav, že těžiště politických reagerací a rozhodnutí nejvyšších činitelů FMO bylo přesouváno a cíleno do oblasti zaujímání obranných pozic vůči rozmanitým, často málo smysluplným společenskopolitickým tlakům z politické sféry, od politických stran, jednotlivých poslanců, politických hnutí, cestou komunikačních prostředků. Objektivně vzato, negativní roli sehrála skutečnost, že se nepodařilo za uplynulé funkční volební období přesně vymezit a oddělit strukturálně i funkcionálně politické vedení FMO od jeho výkonné složky - GS a vlastních vojsk.

Důsledky se projeví v:

- ♦ zahlcenosti politického vedení převážně vnitroarmádními organizačně řídicími problémy,
- ♦ neadekvátnosti přijetí mnoha rozhodnutí a realizačních opatření vyvolávajících

nejasnosti způsobující některá roztrpčení ve vojenské veřejnosti, koneckonců znamer někdy vznik a působení následných problémů při transformačních procesech armády,

- ✧ vnášení změn do procesů reorganizace, redislkace - jejich urychlování,
- ✧ nereálnosti procesů profesionalizace - posléze její pozastavení,
- ✧ zvyšování sociálního napětí lidského činitele až po únosnou mez existenční nejist.
- ✧ nezastavení odchodů perspektivních vojáků z povolání,
- ✧ vyjadřování rozhodnutí a závěrů bez důkladné analýzy a odpovídajícího projedí apod.

Lze vyslovit názor, že při hlubší analýze situace a stavu nezbytných determinantů tvč a koncipování vojenské politiky a doktríny, stavu uskutečňování realizačních opat k přestavbě ozbrojených sil, bylo by možné dospět k závěru - zda vůbec, jak a v jak smyslu modifikovat či upravit jejich pojetí? V žádném případě nemůže se tento proces odel bez adekvátního podílu civilních a vojenských politologů, bez využití výsledků pozn pracovníků jim odpovídajících příslušných vědeckých pracovišť, jejich integrovaného týr vého kreativního úsilí. I v následném období povolebního vládnutí bude působit tlak času všechny mocenskopolitické subjekty. Dnes možná více než dříve platí, že čas a optimi: rozhodování jsou peníze. V armádě navíc platí zásada nepřetržitosti zvyšování hodn a ceny lidského faktoru. Armáda a lidé v ní sloužící by měli mít jistotu, že vojenská doktr ČSFR a z ní plynoucí realizační opatření k transformování ozbrojených sil, jsou smyslupl, racionální a reálné. Mílo úvah by neměly zůstat i vícevariantní návrhy korespondující se vše reálné možnými státoprávními uspořádáními. Měli by nabýt jistotu, že odpovídají soudobé vědeckému poznání, teoretickometodologickým východiskům vnímání objektivních tendei a procesů vývoje bezpečnostních systémů, že respektují specifickou vojenskohistorický zkušeností, potřeb, zájmů, možností i geopolitického postavení naší země a státu.

Vojenská politika a z ní vycházející vojenská doktrína ČSFR by měly být výsledkem analý širších determinantů mezinárodně politických, vnitropolitických, vojenskopolitických vztah a vazeb našeho státu k existujícím sousedním státům, ale i daným rámcem našel státoprávního uspořádání. Využít studia globálních faktorů, vojenských aliančních strukt a jejich vojenských institucí. Měly by přihlížet k současným i předpokládaným objektivni tendencím prosazujícím se ve sledovaném nejbližším časovém horizontu. Měly by reagov na podobné procesy v bezprostředních i vzdálenějších státních společenstvích.

Princip bezpečnosti ČSFR je organicky spjat s principem občanské a národní odp vědnosti za obranu, jakožto vnitřního základu státní suverenity. Vychází a opírá se o kva tativní změny mezinárodně politické situace ve světě i v Evropě. O nové pozitivní hodno vztahů ČSFR k sousedním státům, které jsou zakotveny v komplexu mezinárodně právníc smluv, dohod, dokumentů, jež by měly mít převážně nejvyšší právní sílu a byly přijaty v rám OSN, KBSE, na multilaterální a bilaterální úrovni.

Smyslem a cílem vojenské státní politiky a vojenské doktríny je zabezpečení, uhájer a upevnění státní svébytnosti, svrchovanosti, územní nedotknutelnosti, přírodního, kulturn ho, ekologického a jiného bohatství občanů našich národů a národností, jakožto zdroj a předpokladů reprodukce společenského i individuálního rozvoje občanů ČSFR.

Státní vojenská politika, vojenská doktrína jsou nedílnými součástmi mezinárodní politik a doktríny ČSFR. Tvoří základ reprodukce vztahu armády a společnosti, založeném n: integrujícím působení občanského principu. Rezignace na formulování vlastní vojensk doktríny by byla proto rezignací na vlastní občanskou odpovědnost za obranu vlasti v kontexti národním i mezinárodním. Její koncipování je výrazně ovlivněno historicky prokázaným a objektivně existujícími specifickými determinanty:

▲ ČSFR je malý stát středoevropského prostoru s vysokou mírou zalidněnosti, koncentra: cí hmotných, duchovních a ekologických faktorů.

▲ Československý stát během své existence vždy inklinoval k tomu, aby se nestal ariteriem intenzivně vedených bitev a totální války.

▲ Československý stát, pokud ztrácel vlastní suverenitu, velmi účinně ji obnovoval součinností s armádami jiných států na rozhodujících válčících světů v rámci koalic.

▲ Československo bylo vždy státem, který má nanejvýš nepříznivý tzv. tlakový koeficient, kdy jen velmi omezené možnosti samostatně vedené obrany.

▲ Československo od svého vzniku bylo jakožto stát vždy stejně ohrožováno v podmínkách existence multipolarity, tak bipolarity systému mezinárodních vztahů.

▲ Pokud jde o současnost, ČSFR se nachází z hlediska vojenské, ekonomické, politické situace a možnosti vývoje objektivních procesů transformace evropské geopolitické sféry / nebezpečí být zasunuta mezi státy za "skleněnou clonou" při novém "dělení Evropy", znamenající potenciálně jakýsi důsledek a pozůstatek bipolárního pojmání světa - rozpad na pohoaté a chudé státy Evropy.

▲ ČSFR jako stát ve středu Evropy může být výrazně ohrožována z hlediska své bezpečnosti nepředvídatelností vývoje mezinárodních vztahů globálního geopolitického rozměru v podmínkách nejen potenciální, ale i faktické možnosti vymknutí se kontroly nad jadernými zbraněmi z moci a vlivu velmocí a nevypočitatelností chování blíže neidentifikovatelného protivníka.

Vojenskou politiku ČSFR lze chápat jako nepřetržitý, pružný rozhodovací proces směřující k vytvoření a reprodukci bezpečnostního systému, potřebného k zabezpečení přirozených životních potřeb, zájmů a hodnot občanů, národu a národností žijících na území tohoto státního celku. Tento proces vyúsťuje k přijímání komplexu opatření ve vojenskodoktrinní sféře a směřuje k naplňování cíle zajistit nepřetržitost ochrany a obrany všech procesů a podmínek alokovaní různých druhů i státobezpečnostních hodnot (přítahování, uspokojování, seberealizování, rozkvět, zmnožování bohatství a podmínek rozvoje občanů, ochranu ekonomické infrastruktury ČSFR).

ČSFR v nejbližším možném časovém horizontu, jako stát s relativně omezenými možnostmi vlastní bezpečnosti, orientuje se na posilování tendencí k utváření systému bezpečnostních záruk, opírajících se o hierarchizovaný systém s výrazným podílem USA a států NATO, jako reálně možnou alternativu dané současnosti. Zás perspektivní pokládá však své začlenění do systému evropské bezpečnosti doprovázené procesy směřujícími k utváření integrované, sjednocené, konfederované Evropy. Se zřetelem k těmto předpokládaným tendencím vývoje bezpečnostního systému, svému místu i podílu ČSFR v nich, vycházejí ze všech již zmíněných mezinárodněprávních dokumentů garantujících jeho bezpečnost, **by mělo docházet v současné době k rozvoji úvah o koncepci a realizaci vojenské doktriny ČSFR**, která by se mohla opírat o některá naznačená východiska.

V souladu s analýzou rozhodujících determinantů bezpečnostního postavení ČSFR v Evropě a ve světě je možné opřít tvorbu vojenské doktriny, zejména transformační přestavbu armády, a tyto zásady a opatření:

Současnou armádu personálně, zbraňově i strukturálně nechat postupně "dožít" ve smyslu jakési její "úplné amortizace" (vojensko-zbraňově, technicky a technologicky, personálně). Předpokládat kombinované využití zbraní vysoké i nízké technologické úrovně s výhledem na 5 až 7 let.

● Znovu posoudit, možná i upustit od koncepce výstavby klasicky pojeté profesionální armády. Spíše se orientovat na kombinaci kádrové síly (vojáků z povolání) a záloh s větším důrazem a těžištěm na rozvoj záložní infrastruktury odpovídající spíše miličnímu pojetí.

● Jako nedílnou součást přestavby armády pojímat také transformaci vědomí lidského potenciálu, použitelného pro nový model bezpečnostního systému státu, opírající se o respekt

k občanskovojenskému principu a o otevření se armády veřejnosti ve smyslu přirozené, vstupu jedinců do ní i výstupu z ní.

- Princip otevřenosti armády ke vstupu nového lidského činitele pojmát jako její včlenění se do procesu fungování trhu pracovní síly. Z tohoto důvodu je nutné předpokládat příj. opatření k nejvyššímu využití soudobých vojenskoškolicích pracovišť pro přípravu vojáků z povolání. Jde o jeho profesní přípravu ke vstupu, přestupu či k rekvalifikaci při výstupu. Předpokládat, že perspektivně dominantním typem vojenského profesionála bude voják - vzdělanec, jako výraz postupného a pozitivního překonání typu manažera - technika.

- Soustředit prostředky k pouze omezenému nákupu nezbytně nutné techniky potřebné k vyškolení kádrových sil a záloh ke zvládnutí perspektivní moderní techniky, kterou bude armáda v průběhu 5 až 10 let dozbrojována.

- Využít zkušeností armád Švýcarska, Švédska, Izraele spočívající na ideji mobilizovatelnosti rozhodující části obyvatelstva k obraně předpokládá modifikaci těchto modelů v našich podmínkách v závislosti na úrovni a vývoji ekonomických i jiných objektivních determinantů.

- Vyloučit tím "geneticky" zafixovaný odpor veřejnosti v jejím vztahu k armádě, který by se měl postupně přetvářet ve vědomí odpovědnosti za obranu a soudržnost s ní. Navíc lze maximálně využít - a to smysluplně - dosavadní poměrně vysoké intelektuální a kvalifikační potenciál obyvatelstva.

- Se zřetelem k tomu, že ČSFR je stát národnostně, speciálně, politicky i světonázorově velmi nehomogenní, jednotícím společným ideálem armády se musí stát všelidské hodnoty jako základ její vůdčí politické ideje, které napomáhají vyloučit složky i projevy partikulárních zájmů.

Vojenská doktrína je teoretickometodologickým a organizačně praxeologickým východiskem k přijímání komplexu konkrétních opatření respektujících následně uvedené principy, v nich vychází ze?

- suverenity ČSFR při volbě i provádění opatření ke způsobilosti státu k obraně, a to v souladu s právem na sebeobranu v duchu Charty OSN,

- závaznosti a nerozpornosti prováděných obranných opatření a kroků ČSFR ve vztahu k základním mezinárodním právním dokumentům, které ČSFR ve vztahu k základním mezinárodním právním dokumentům, které ČSFR ratifikovala, či se k nim připojila,

- všeobčanského pojetí jednoty práv, povinnosti a zodpovědnosti občana za obranu ústavního zřízení státu, jeho územní nedotknutelnosti, celistvosti a integrity, jakožto výrazu vůle příslušníků národů a národností; občané jsou oporou státu, jeho ozbrojených sil, stát a armáda jsou zárukou bezpečnosti občanů; míra vzájemné opory a podpory je tedy úměrná míře bezpečnosti ČSFR,

- respektu k faktorům specifické, geografické polohy ČSFR, z vojenskohistorické analýzy dějinné zkušenosti, úvah o vlastním podílu na utvářejícím se evropském či světovém bezpečnostním systému,

- vyváženosti a konsensu ekonomického potenciálu a sociálního klimatu státu, nezbytného předpokladu zvýšení podílu vojenských i společenských věd na koncipování a realizování systému obrany státu (struktura ozbrojených sil a prostředků; mobilizační přípravy pro případ ohrožení či napadení; zavádění a reprodukce zbraňových systémů, příprava obyvatelstva a jeho ochrana při nenadálých situacích atd.),

- pojetí úměrnosti počtů ozbrojených sil s ohledem k dané kvalitě přátelských mezistátních vztahů se všemi sousedními státy, případně vojenskými silami a aliancemi

Vojenskou doktrínu, její principy i prováděcí opatření, je možné pokládat za nepřetržitý otevřený komplex kroků, systematicky volených přístupů, uplatňovaných metod, forem i prostředků při naplňování cílů bezpečnosti státu, jeho vojenské politiky.

Jestliže má být průběžně řešen úkol - aktualizovat, modifikovat, rozvinout či nově pojmát

š které základní principy a východiska k dotváření i aktualizaci vojenské doktríny ČSFR - je nutné vytěžit maximum z prognostických úvah amerického sociologa Charlese Moskose z jeho studie *Ozbrojené síly ve společnosti bez válek*.

Vše, co bylo dosud řečeno, je pokusem o uvedení komplexu determinantů, a z nich vynoucích věcných problémů bezpečnosti státu v jejich širších souvislostech, dotýkajících se vztahu ke kvalitativně "nově se rodící" společnosti bez válek (alespoň dosud ve smyslu měny či rozrušení bipolarity ozbrojených sil na evropském válečném poli).

Ve prospěch prosazování obecné tendence geopolitického vývoje do stavu "společnosti bez válek" působí ještě některé další determinanty, jejichž význam narůstá. Jde především :

- stav ekologického systému se svojí zeměpisnou neoddělitelností,
- katastrofičnost důsledků možného použití jaderných zbraní třeba jen v omezených, natož globálních rozměrech,
- rozvíjení praktických kroků k uplatnění prostředků "hvězdných" válek a jeho důsledku,
- rozvoj ideí duchovního světa i občanské společnosti - návrat člověka ke své duchovní občanské podstatě a autenticitě - včetně vyváženého vlivu věd přírodních, společenských věd duchovních v působení na jeho vědomí.

V souvislosti s uvažováním o vojenské doktríně ČSFR a ideou - modelem "společnosti bez válek" - je pro nás inspirující nejen zkušenost států Švýcarska, Švédska, Kanady, Izraele, ale i vlastní historické zkušenosti odvozené z dosavadní existence našeho státu. Jsme stát malý, vždy stojící ve středu geopolitických zájmů států silnějších. I když jsme se stali průsečíkem válečných střetů, obdobími válek či agresemí jsme "procházeli", aniž by se naše území stávalo válčiskem. S přihlédnutím k této skutečnosti a poznání můžeme hypotetickou ideu - společnosti bez válek - obohatit některými vlastními specifickými zkušenostmi a poznatky, neboť tyto odpovídají, ale i vyhovují, našemu postavení v Evropě, mentalitě našich národů, jejich kulturnímu i morálnímu citění a vědomí.

Se zřetelem k publikovaným závěrům sociologa Moskose je možné nahlížet na ozbrojené síly z hlediska typologie, jako na nezávislou proměnnou veličinu v tzv. "bezválečné" společnosti. Jistou specifickou zvláštností ČSFR je, že z hlediska typologie bezpečnostních systémů by mohlo u nás docházet k transformaci ozbrojených sil z typu "připravenosti k válce" do typu "bezválečné společnosti". Tvůrčí aplikací se nám nabízí možnost provést přechod od velkých ozbrojených sil, které byly drženy v minulosti ve stavu bojové pohotovosti k modelu menší kádrové armády miličního typu, disponující s vycvičenými, pružně operujícími a pravidelně cvičícími jednotkami s výrazným podílem záloh.

V rámci uvažování o vojenské doktríně ČSFR by se mohlo stát pozitivním východiskem aplikovat atribut "bezválečné společnosti" jako velmi aktuální a přitažlivé. Spočívá na racionálním a úsporném vynakládání prostředků na obranu dle stanoveného objemu vojenského rozpočtu. Nákladově je zaměřen na výcvik nezbytně nutných vojenských profesionálů (stálého stavu) a na udržování infrastruktury výcviku záloh. Pokud jde o zbraňové systémy, bojovou techniku, v podmínkách "bezválečné společnosti", jejíž projektované ideje nám vyhovují, lze souběžně používat zbraně nízké i vysoké technologické úrovně.

Oproti jiným armádám a státům zůstává nadále vážným problémem ČSFR nízká úroveň vztahu veřejnosti a armády. Bylo již řečeno, že utváření vyváženého stavu je velmi obtížným úkolem. V podmínkách naší armády, v níž existuje značná sociální diferenciace, přichází v úvahu alternativa zahrnující sjednocování vojáků - občanů na bázi všelidských hodnot - idejí humanismu, demokracie, plurality, tolerance, občanství a národa, základních lidských práv a svobod - vyúsťující v působení na hodnotovou orientaci a vědomí občanů naplňujících společenské, sociální i vojenskoodborné pozice a role. Lze se domnívat, že utváření konsensu a překonávání stavu averze veřejnosti k armádě pozitivně ovlivní i nové pojetí

funkční rovnocennosti výkonu vojenské i civilní služby. I v tomto případě bude třeba více vynalézavosti při jejich uplatňování.

Za velice prospěšnou pro ČSFR je nezbytné pokládat cílovou představu dominantního postavení typu vojáka - vzdělance. Modelová představa voják - vzdělanec velmi koresponduje s představou nezbytného překonávání typu vojáka manažera - technika, v naší armádě bohužel, spíše vojáka - manipulátora - a technokrata. V současné době, jakožto reálný vývojový předstupeň, lze očekávat objektivní utváření typu vojáka - vojenskoodborného a sociálně inženýrského zaměření. Přirozeně, že proces jeho utváření předpokládá postupnou změnu stylu práce, používaných metod, forem, prostředků, změny, kdy komplex činností úzkého mechanicky pojatého direktivismu bude vytlačován a nahrazován komplexem činností demokratické participace.

Soudobé vojenskodoktrinální uvažování předpokládá utváření vojenského profesionála, který se bude vyznačovat novými kvalitami týmové spolupráce, kreativity, seberealizace a vnímáním hodnot mezilidských vztahů. Měli bychom proto velmi uvážlivě posoudit význam a úlohu vojenského školství právě s ohledem k této vizi.

Lze se domnívat, že nové podněty a přístupy k formulování ideí a východisek vojenské doktríny ČSFR mohou vnést jasnější vhled do dosud nedostatečně "osvětleného tunelu", v němž transformace naší armády probíhá.